

УДК 343.1

DOI 10.36919/3041-1149(Print).2.2024.97-101

**Ж. В. Удовенко,***доктор юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри кримінального та  
кримінального процесуального права,**Національний університет**«Києво-Могилянська академія»**email: zhanna.udovenko@ukma.edu.ua***ORCID ID 0000-0002-4100-0723;****О. А. Тимошенко,***кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри права,**ПВНЗ «Європейський університет»**email: olga.tymoshenko@e-u.edu.ua***ORCID ID 0000-0003-0006-1949**

## ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА КОМПЕТЕНТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

*У статті звернено увагу на важливості співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом. Наголошено, що Україна скористалася спеціальною процедурою визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду для держав, які не приєдналися до Римського статуту, та подала до Міжнародного кримінального суду для держав, які не приєдналися, заяви про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду для держав, які не приєдналися, за відповідними статтями. Висвітлені окремі проблеми під час співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом. Особливу увагу звернено на те, що Україна має зобов'язання співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом у наданні допомоги у проведенні розслідувань і судових процесів, що стосуються злочинів проти миру, людства та війни.*

**Ключові слова:** *Міжнародний кримінальний суд, національне законодавство, правосуддя, Римський статут, ратифікація, стандарти.*

**Постановка проблеми та її актуальність.** Верховна Рада України 3 травня 2022 року прийняла Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» [7]. Цим Законом КПК України доповнюється розділом IX<sup>2</sup>, у якому прописується процедура та принципи взаємодії з Міжнародним кримінальним судом.

З метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, були підпорядковані та/або діяли з метою здійснення збройної агресії проти України та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень тощо) посадових осіб, військового командування або органів державної влади російської федерації чи іншої країни, що здійснювала агресію або сприяла її здійсненню проти України [2].

Після жахливих злочинів, вчинених російськими окупантами у Бучі, Ірпені, Бородянці, Маріуполі та інших містах і селах України, питання щодо того, чи буде притягнуто до відповідальності воєнних злочинців, не стоїть. Лише очікуємо часу, коли вони постануть перед судом у Гаазі. Але чи багато відомо про цей суд і його можливості [4]?

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У своїх наукових працях М. І. Смирнов, С. П. Кучевська, М. І. Хавронюк, Я. Т. Яворський та інші досліджували питання щодо взаємодії Міжнародного кримінального суду з Україною. Водночас із повномасштабним вторгненням росії на територію України це питання стає все більш актуальним.

**Метою статті** є дослідження питань взаємодії компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом, розкриття окремих проблем під час такої взаємодії та надання пропозицій щодо шляхів їх урегулювання.

**Виклад основного матеріалу.** Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) є постійною, незалежною юрисдикційною інституцією. МКС не замінює національні суди. Він був створений з метою притягнення до відповідальності осіб, які вчинили міжнародні злочини, такі як геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності та злочини агресії [1]. Ключовим завданням МКС, як зазначає М. І. Смирнов, є саме посилення національної спроможності України з питань розслідування, а також розгляду найтяжчих міжнародних злочинів [8, с. 398].

На відміну від міжнародних судових органів, які за своєю природою є допоміжними засобами захисту прав і свобод людини та громадянина, Міжнародний кримінальний суд доповнює систему національної юрисдикції та може приймати до свого провадження справи не тільки за зверненням держави-учасниці, а й з власної ініціативи. Це дозволяє МКС відігравати важливу роль у притягненні до відповідальності осіб, які вчинили міжнародні злочини.

Україна є однією із держав-учасниць Римського статуту, який створив МКС у вересні 2000 року. Проте діє він на постійній основі з 1 липня 2002 року. Наразі підписантами Римського статуту є 137 країн світу. Із них ратифікували документ 123 держави: 33 країни Африки, 19 країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, 18 держав Східної Європи, 28 держав Латинської Америки та Карибського басейну й 25 країн Західної Європи [3]. Щодо України, то вона підписала Римський статут 2000 року, але донині не ратифікувала його. У різні періоди українська влада обговорювала можливість ратифікації, але цей процес не був завершений. Після подій, які відбулися в Україні 2014 року, коли почалася анексія Криму росією та збройний конфлікт на сході України, запити на розслідування можливих військових злочинів із залученням МКС стали більш актуальними.

Римським статутом передбачено механізм «обмеженої ратифікації» (держава, яка не ратифікувала Римський статут, має можливість визнати юрисдикцію МКС у деяких справах, подавши про це відповідну заяву). Україна скористалася спеціальною процедурою визнання юрисдикції МКС для держав, які не приєдналися до Римського статуту, та подала до МКС заяви про визнання юрисдикції МКС за відповідними статтями. Зокрема, у період з 2014 по 2015 рр. Україною зроблено дві заяви щодо визнання юрисдикції МКС: 1) квітень 2014 року «...щоб встановити, притягнути до відповідальності та засудити організаторів і співучасників діянь, вчинених на території України впродовж періоду з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року» [7] (події Євромайдану та дії колишнього Президента України В. Ф. Януковича і посадових осіб із його оточення); 2) вересень 2015 року «Україна визнає юрисдикцію МКС щодо «злочинів проти людяності та воєнних злочинів, скоєних на території України, починаючи з 20 лютого 2014 року і по теперішній час (статті 7, 8 Римського статуту), які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства» (заява стосується вищих посадових осіб російської федерації та керівників «терористичних організацій» – «ДНР» та «ЛНР», має невизначений термін дії та стосується подій, які відбулися до сьогодні) [5, с. 656].

Проте це не означає автоматичного приєднання до МКС або ратифікацію Римського статуту. Рішення про ратифікацію Римського статуту залишається на розсуд української влади, і воно може залежати від різних факторів, включаючи політичну ситуацію та геополітичні обставини. Водночас це б принаймні дало змогу внести зміни до КК України, зокрема встановити командну відповідальність, запровадити злочини проти людяності, надати визначення агресії, яке відповідало тому, що надано в Римському статуті.

МКС наразі використовує усі свої процедурні механізми щодо міжнародних злочинів, вчинених в умовах російсько-української війни. Він самостійно ініціює провадження, надсилає своїх слідчих та прокурорів, обмінюється інформацією з Україною, відкриває офіс в Україні для ще більш тісної взаємодії. Україна зі свого боку ухвалила зміни до КПК України щодо співпраці з МКС, щоб цей обмін інформацією відповідав процесуальним вимогам [8].

Отже, Україна має зобов'язання співпрацювати з МКС, відповідно до статті 617 КПК України, з метою сприяння у притягненні до кримінальної відповідальності та покаранні осіб, які вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію, співробітництво здійснюється шляхом вжиття необхідних заходів на прохання Міжнародного кримінального суду про співробітництво, зокрема прохання про надання допомоги, про тимчасовий арешт, про арешт і передачу особи, а

також інші прохання, які можуть направлятися, відповідно, до Римського статуту Міжнародного кримінального суду [2].

Україна може надавати МКС документи, показання, допомогу у здійсненні затримання й екстрадицію підозрюваних або обвинувачених осіб, а також забезпечувати захист свідків і потерпілих у злочинах, які підлягають юрисдикції МКС.

Однак можуть виникнути певні проблеми під час співпраці компетентних органів України з Міжнародним кримінальним судом. Зокрема, під час виконання прохань МКС про надання допомоги це:

- відсутність національного законодавства, яке регулює процедуру надання допомоги МКС. Якщо законодавство держави не передбачає можливості надання допомоги МКС, то виконання прохання може бути ускладненим або неможливим;
- відсутність співпраці держав. Якщо держави не співпрацюють між собою у справах, які стосуються кримінальної відповідальності, то виконання прохання МКС також може бути ускладненим;
- проблеми із безпекою осіб, які надають допомогу МКС. У деяких випадках особи, які надають допомогу МКС, можуть бути під загрозою життя, що може вплинути на їх готовність надавати допомогу;
- проблеми із конфіденційністю. У деяких випадках держави можуть мати обмеження щодо передачі інформації МКС у зв'язку зі збереженням конфіденційності даних. Усі ці проблеми можуть ускладнити ефективне надання допомоги МКС.

Існують проблеми під час затримання осіб в Україні, яких розшукують МКС, наприклад недостатність координації між органами правопорядку, що здійснюють затримання і передачу осіб на прохання МКС, що призводить до втрати доказів, порушення прав затриманих та інших проблем. Щодо відсутності ефективної системи моніторингу та контролю за діями органів правопорядку, які затримують і передають осіб на прохання МКС, як результат, зустрічаються зловживання та порушення прав осіб, яких затримують. Недостатня свідомість громадськості щодо значення МКС і необхідності співпраці із цим органом для забезпечення міжнародної справедливості та прав людини зумовлює недостатню підтримку з боку громадськості та влади для забезпечення затримання й передачі осіб на прохання МКС. Політичний тиск на владу й органи правопорядку з боку інших країн ускладнює процес затримання та передачі осіб на прохання МКС і створює проблеми для держави в міжнародному співробітництві.

Можуть виникнути проблеми під час передачі особи до МКС для проведення процесуальних дій. Водночас необхідно мати згоду держави, де ця особа перебуває. Якщо держава відмовляється давати згоду, то передача не може відбутися. Існує ризик, що особа може бути піддана небезпеці під час передачі до МКС або під час перебування там. Такі ризики можуть бути пов'язані зі здоров'ям, безпекою чи дискримінацією. Це стосується і строків, оскільки існує можливість, що передача особи до МКС може зайняти тривалий час. Це може вплинути на строки проведення процесуальних дій і на сам процес. Після проведення процесуальних дій особа повинна бути повернена до держави, де вона перебувала до передачі до МКС. Якщо це не відбувається або відбувається із запізненням, це може порушити права особи. Під час проведення процесуальних дій у МКС особі повинні бути надані всі процесуальні гарантії, які вона мала б мати відповідно до міжнародного права. Якщо такі гарантії не надаються, це може порушити права особи та вплинути на законність процесу тощо.

**Висновки.** Отже, Україна має зобов'язання співпрацювати з МКС у наданні допомоги у проведенні розслідувань і судових процесів, що стосуються злочинів проти миру, людства та війни. Водночас можуть виникати різноманітні складні проблеми. Проте засоби щодо їх вирішення, зокрема прийняття внутрішнього законодавства, покращення координації між органами правопорядку, забезпечення фінансування на проведення розслідувань і судових переслідувань відповідно до стандартів МКС тощо, будуть предметом іншої статті.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародний кримінальний суд (МКС) / Вікіпедія. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9\\_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9\\_%D1%81%D1%83%D0%B4](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%B4)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>
3. Ліскович М. Україна та Римський статут. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3691045-ukraina-ta-rimskij-statut-comu-treba-ratifikuvati-cej-dogovir.html>
4. Мошенець О. Міжнародний кримінальний суд – шлях до Гааги та репарацій. URL : [https://lb.ua/blog/olena\\_moshenets/527492\\_mizhnarodniy\\_kriminalniy\\_sud-shlyah.html](https://lb.ua/blog/olena_moshenets/527492_mizhnarodniy_kriminalniy_sud-shlyah.html)
5. Мурачов Р. В. Особливості взаємодії України та Міжнародного кримінального суду: правові аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/290839/284469>
6. Про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року : постанова Верховної Ради України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 13. Ст. 230. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>
7. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом : Закон України від 3 травня 2022 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text>
8. Смирнов М. І. Особливості співробітництва України з міжнародним кримінальним судом в контексті військової агресії Росії проти України. *Право і суспільство. Серія: «Міжнародне право»*. 2023. № 1. С. 395–402.

## REFERENCES

1. Mizhnarodnyi kryminalnyi sud. [International Criminal Court]. (MKS) / Vikipediia. URL : [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9\\_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9\\_%D1%81%D1%83%D0%B4](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%B4)
2. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17>
3. Liskovych M. Ukraina ta Rymskiy statut [Ukraine and the Rome Statute]. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3691045-ukraina-ta-rimskij-statut-comu-treba-ratifikuvati-cej-dogovir.html>
4. Moshenets O. Mizhnarodnyi kryminalnyi sud – shliakh do Haahy ta reparatsii [International Criminal Court – the path to justice and reparations]. URL : [https://lb.ua/blog/olena\\_moshenets/527492\\_mizhnarodniy\\_kriminalniy\\_sud-shlyah.html](https://lb.ua/blog/olena_moshenets/527492_mizhnarodniy_kriminalniy_sud-shlyah.html)
5. Murachov R. V. Osoblyvosti vzaemodii Ukrainy ta Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu: pravovi aspekt [The Features of Interaction Between Ukraine and the International Criminal Court: Legal Aspects]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo* : elektronne naukove vydannia. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/290839/284469>
6. Pro vyznannia Ukrainoiu yurysdyksii mizhnarodnoho kryminalnoho sudu shchodo skoiennia zlochniv proty liudianosti vyshchymy posadovymy osobamy derzhavy, yaki pryzvely do osoblyvo tiazhykh naslidkiv ta masovoho vbyvstva ukrainskykh hromadian pid chas myrnykh aktsii protestiv u period z 21 lystopada 2013 roku po 22 liutoho 2014 roku [On the recognition by Ukraine of the jurisdiction of the International Criminal Court regarding the commission of crimes against humanity by high-ranking state officials that resulted in particularly serious consequences and mass killings of Ukrainian citizens during peaceful protest actions in the period from November 21, 2013, to February 22, 2014] : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2014. No 13. St. 230. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text>
7. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spivrobitnytstva z Mizhnarodnym kryminalnym sudom [On Amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine and Other Legislative Acts of Ukraine Regarding Cooperation with the International Criminal Court] : Zakon Ukrainy vid 3 travnia 2022 roku. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#Text>

8. Smyrnov M. I. (2023). Osoblyvosti spivrobitnytstva Ukrainy z mizhnarodnym kryminalnym sudom v konteksti viiskovoi ahresii Rosii proty Ukrainy [The peculiarities of Ukraine's cooperation with the International Criminal Court in the context of Russia's military aggression against Ukraine]. *Pravo i suspilstvo. Seriia: «Mizhnarodne pravo»*. 2023. № 1. S. 395–402.

**Zh. Udovenko, O. A. Tymoshenko. THE SPECIFICS OF UKRAINE'S COOPERATION WITH THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT**

*The article highlights the importance of Ukraine's cooperation with the International Criminal Court (ICC). It emphasizes that Ukraine has utilized the special procedure for recognizing the ICC's jurisdiction for states that have not ratified the Rome Statute and has submitted declarations to the ICC recognizing its jurisdiction under relevant articles. The article also addresses specific challenges during the cooperation between Ukraine's competent authorities and the International Criminal Court. Special attention is given to Ukraine's obligation to cooperate with the ICC in providing assistance in conducting investigations and legal proceedings related to crimes against peace, humanity, and war.*

**Key words:** International Criminal Court, national legislation, Rome Statute, ratification, standards.

*Стаття надійшла до редакції 28 лютого 2024 року*